

Over onbewuste uitglijders in denken

Met regelmaat verschijnen er boeken over goed lesgeven met allerlei tips en adviezen voor de leerkracht. De auteurs gaan ervan uit dat hun tips en raadgevingen onderwijsprofessionals helpen om op basis van hun kennis en intuïtie de juiste inschattingen te maken tijdens het lesgeven, het afstemmen op de groep die voor hen zit en het nemen van beslissingen. Maar er zijn ook sluiproutes in ons denken, die leiden tot 'mentale uitglijders'. Klinisch neuropsycholoog Marald Mens verzamelde ze in *Bananenschillen op school*.

Vanuit de wetenschap is bekend dat ons brein soms eigenzinnige weggetjes inslaat en ons voor de gek houdt. Het resultaat is dat we uitglijden in ons denken, wat leidt tot verkeerde inschattingen, oordelen en beslissingen. Mens (Roosendaal, 1973) legt uit hoe ze ontstaan, hoe ze onbewust ons handelen beïnvloeden en hoe ze kunnen leiden tot ongewenste resultaten in ons lesgeven of de omgang met leerlingen, collega's en ouders. Hij verzamelde zeventien van deze zogenoemde bananenschillen. Waaronder: het IKEA-effect (het overwaarden van de eigen inbreng), het Pygmalion- en Golemeffect (bij voorbaat positieve of negatieve verwachtingen

breide stages gelopen en driekwart jaar gezwogen op een scriptie, je studeert 'met genoeg' af, wordt vervolgens aangenomen bij een grote verpleeghuisorganisatie in Den Haag, verhuist naar de grote stad en pas dan kom je erachter... dat je diep in je hart altijd al leerkracht wilde worden."

Hij zegde vervolgens zijn baan op om de pabo te gaan doen. Na jaren met veel plezier voor de klas te hebben gestaan, intern begeleider en zelfs korte tijd interim-directeur te zijn geweest, besloot hij brein en onderwijs met elkaar te combineren en werd hij docent Neuropsychologie op Hogeschool Fontys en daarna schoolbegeleider bij de CED-Groep (leerlingenzorg en opbrengstgericht werken). Inmiddels geeft hij trainingen en lezingen door het hele land en schreef hij onder meer *Breinsleutels* (2013), waarin hij de link legt tussen het lerende brein en het didactisch handelen van de leerkracht.

'Hoe vaker we prototypes gebruiken en bevestigen, hoe krachtiger ze worden opgeslagen en hoe beter en sneller ze beschikbaar zijn'

van iemand hebben, wat invloed heeft op de prestaties), de fundamentele attributiefout (oorzaken bij jezelf of de ander zoeken), de illusie van zelfvertrouwen, de kennisillusie, bias (vooroordeel) van achterafkennis, het halo- en horn-effect (positief of negatief oordeel bij eerste indruk), groepsdenken en de gelijkenisheuristiek (beoordelen op basis van prototypes).

HART ACHTERNA

Mens begon als neuropsycholoog, maar ging al na een jaar zijn hart achterna. Of zoals hij op zijn site (www.mensopschool.nl) zelf zegt: "Stelt u zich eens voor: je hebt vijf jaar aan de Katholieke Universiteit Brabant gestudeerd, hebt twee uitge-

BRIL VAN PROTOTYPES

Een van de herkenbare uitglijders, of bananenschillen zoals Mens ze noemt, is de gelijkenisheuristiek. Het beoordelen op basis van een associatief beeld, opgeslagen in ons langetermijngeheugen. "We bouwen gedurende ons leven voortdurend prototypes of mentale modellen op van 'typen' mensen; hoe ze eruitzien, hoe ze zich gedragen en hoe zij denken. Zo hebben we allemaal prototypes in ons hoofd van een betrouwbaar persoon, een crimineel, een politicus, een student, een Brabander of een Fries", schrijft Mens in zijn boek. Hij wijst op het gevaar van gelijkenisheuristiek als je werkzaam bent in het onderwijs, omdat we zonder dat we het in de gaten hebben, prototypen opbouwen van leerlingen. "We hebben een beeld bij de hoogbegaafde leerling,



Foto Alexander Goethals

de ADHD'er of een kind met een autisme-spectrumstoornis. Het zorgt ervoor dat we snel en moeiteloos een leerling kunnen plaatsen en voorspellingen kunnen doen over zijn of haar gedrag. Het is goed om te beseffen dat we leerlingen, als we ze moeten inschatten, bekijken door de bril van prototypes."

OOGKLEPPEN

Overgeneraliseren ligt volgens Mens op de loer. Want hoe vaker we prototypes gebruiken en bevestigen, hoe krachtiger ze worden opgeslagen en hoe beter en sneller ze beschikbaar zijn. "Zo bouwen we ook prototypes op van een goede schooldirecteur, ib'er, schoolbegeleider, bestuurder, ouder en denken we in een oogopslag de juiste sollicitant eruit te pikken." Daarover geeft hij een mooi voorbeeld, opgedaan tijdens een lezing over de bananenschillen voor een groep schooldirecteuren.

"Als het onderwerp gelijkenisheuristiek aan de orde komt, kijken twee directeuren elkaar grinnikend aan. Nieuwsgierig geworden, vraag ik ze naar de reden hiervoor. Het is duidelijk dat ze een

herinnering delen. Dat klopt: beide directeuren hebben in het verleden samengewerkt op dezelfde school. Een van hen was toen nog adjunct-directeur en hij vertelt eerlijk hoe zij samen te werk gingen bij een sollicitatiegesprek.

'Wanneer een nieuwe sollicitant op het schoolplein kwam aanlopen, zagen we direct: die lijkt ons geschikt om voor de klas te staan... die niet. We hadden een beeld in ons hoofd van hoe een geschikte leerkracht eruitziet, loopt, rondkijkt. Daar waren we oprecht trots op en we twijfelden geen seconde aan dat oordeel. We keken elkaar dan aan en het grappige was: we hadden altijd hetzelfde idee. Natuurlijk checkten we bij het sollicitatiegesprek ons oordeel. Maar ik ben bang dat we dat met oogkleppen deden.' ■

Peter Magnée

WINNEN!

Wil jij dit boek winnen? Mail voor 1 juni je naam, lidnummer en je adresgegevens naar redactie@cnvs.nl onder vermelding van winactie Direct 3.

Bananenschillen op school

Over uitglijders in het onderwijs

Marald Mens

€19,95

ISBN 9789492525819

